

Je dobré do ulic a na náměstí vracet památky, které odtamtud už jednou odvál čas? Na tuto otázku odpovídá v článku nazvaném **Města, která ztratila svůj střed**, profesor Fakulty architektury ČVUT v Praze **Pavel Kalina**.

Moskevský chrám Krista Spasitele se nedávno stal možná nejpřipomínanějším kostelem světa. Pozornost ale poutal už dávno před akcí Pussy Riot. Protože je novodobou kopií starobylé stavby, zaměstnalo jeho zmrtvýchvstání architektky, památkáře i restaurátory. Jejich otázky mohou být poučné i pro nás, kteří se zaníceně přeme o staroměstský mariánský sloup či dostavbu zbouraného křídla tamní radnice. Takže: má smysl stavět na místě zničených památek repliky, novotvary, nebo tam prostě nechat jen výmluvně prázdné místo?

Katedrála Krista Spasitele nikdy nebyla běžným kostelem. Klopotně se rodila po celé 19. století jako poděkování za vítězství Ruska nad Napoleonem. Zdobila ji proto krom náboženských motivů také řada hrdých mramorových reliéfů zobrazujících ruská válečná vítězství. Až do roku 1931 – pak ji nechal Stalin strhnout, aby uvolnila místo Paláci sovětů. Zpupná komunistická svatyně ovšem světlo světa nikdy nespátřila, a tak se v roce 2000 dočkalo osudové místo kopie někdejšího triumfálního svatostánku.

Akce Pussy Riot tedy mířila přímo do srdce: nikde jinde není sepětí pravoslavní a moskevské vlády tak patrné jako právě v hlavním moskevském chrámu. Lze však jeho okázalou obnovu pokládat jen za výraz znovuprobuzení ruského imperialismu či aliance církevní a státní moci, jak to vnímají kritici? Těžko. Na stavbu repliky přispěl různými částkami skoro milion Moskvanů, kteří chrám chápou jako symbol všeho dobrého, co zničil bolševický režim – a kterých se počinání dívek opravdu upřímně dotklo.

A právě to je podstatné – slavné stavby jsou zkrátka v mnoha ohledech symbolem. Leckdy i ambivalentním – a proto dění kolem nich vyvolává silné emoce prakticky bez ohledu na to, zda stojí, či

byly zbořeny. Než se dostaneme k budovám a sochám, které vášně nechají vzkypět i u nás v Česku, podívejme se na chvíli do Německa. Právě u našich západních sousedů se totiž už roky o obnově či rekonstrukci památek vede velmi intenzivní a především odborná debata. Trpělivost se vyplatí, odpovědi na mnoho otázek se nám totiž po takové exkurzi budou hledat mnohem snadněji.

Měď, dejte tam měď!

Je to už sedm let, co fotogenické drážďanské panorama po dlouhé přestávce opět zdobí obrovitá kupole mariánského kostela, slavné Frauenkirche. Plošné bombardování tenhle barokní skvost v roce 1945 srovnalo se zemí a jeho žalostné trosky měly pak po několik dekád za úkol připomínat kolemjdoucím hrůzy poslední světové války. Když ale pominula i válka studená, rozhodli se znovusjednocení Němci kostel obnovit. A jak jinak – ze symbolických důvodů. Tentokrát má věrná kopie původního chrámu připomínat znovunalezené smíření někdejších zapřísáhlých nepřátel.

Je pozoruhodné, že tenhle nápad – jakkoli nákladný (replika stála v přepočtu více než 4,5 miliardy korun) – nevyvolal prakticky žádné protesty. Snad i proto, že Němci takhle po válce znovu postavili řady rozbombardovaných památek. I za našimi západními hranicemi má ale ochota stavět kopie zbořených historických budov své hranice. Protagonisté, kteří usilují v Berlíně o znovuvybudování královského paláce, zbořeného v roce 1950, by mohli vyprávět. Zatímco totiž obdobný královský palác v Postupimi, který buldozery zplanýrovaly o deset let později, se dočká již brzy znovuoctvení, obnova berlínské stavby se stále odkládá. Příběhy obou budov jsou přitom velmi poučné. Postupimský palác, někdejší klenot friedrichovského rokoka od Georga Wenzeslaue von Knobelsdorff, se znovu staví pro potřeby braniborského zemského sněmu. Repliku si sami občané odhlasovali v referendu a její stavbu tak z velké části platí stát. Přesto neváhají přispívat ani soukromníci. Například jeden z nejbohatších Němců Hasso Plattner věnoval 20 milionů eur,

aby zámek dostal nejen historické fasády, zahrnující fragmenty původních průčelí, ale aby měl i měděnou střechu místo plánované zinkové.

K tomu je důležité poznamenat dvě věci. Předně: měděná střecha není technickou nutností, jen prostě k historizujícímu objektu tak nějak patří a působí esteticky nepoměrně lépe než zinková. Za druhé, Hasso Plattner není žádný konzervativní sedlák se zálibou v jódlování. Je to spoluzakladatel společnosti SAP, v současnosti čtvrté největší softwarové firmy světa. Věrná obnova zničených památek tedy nemusí být jen libůstkou ultrakonzervativních staromilců, ale může se velmi dobře spojit i s globálním úspěchem v high-tech byznysu. Naopak profesionální památkáři proti takovému postupu mohou protestovat – a také často protestují.

A teď kontrastní příběh z Berlína. Pokud by došlo na znovuvybudování královského paláce v německé metropoli, měla by replika někdejšího rozlehlého sídla braniborských kurfiřtů (a později pruských králů) sloužit hned několika muzeím a dalším obdobným kulturním institucím. Veřejné využití paláce však – na rozdíl od Postupimi – nebylo od počátku samozřejmé. Podle plánů z roku 2001 měl být palác obnoven z čistě soukromých zdrojů a následně využíván komerčně. Až o rok později Bundestag dvoutřetinovou většinou rozhodl, že bude lepší obnovit jej v historizujícím duchu a převážně za státní peníze. Když ovšem vyšlo najevo, že něco takového bude spolkovou kasu stát přinejmenším přes půl miliardy eur (tedy více než 13 miliard korun), vzplanuly i v jinak spíše velkorysých Němcích vášně.

Zastáncům soudobé architektury vadilo, že neinvenční stavba kopie bere jedinečnou příležitost dobrým architektům; milovníky starých staveb zase iritoval fakt, že takové rozhodnutí jde proti zásadám památkové péče, protože výsledkem bude jen atrapa původní architektury. A oba tábory pak společně namítaly, že důvody proti jsou i čistě ideové: berlínský královský palác totiž prý byl symbolem monarchie, a má proto v zásadě nedemokratický charakter.

Dar soudruha generalissima

Tu námitku stojí za to vzít vážně. Berlínský královský palác totiž ve své výsledné podobě – jež ovšem byla dílem až 19. století – opravdu kombinoval dva základní prvky: půdorys, který měl světský charakter vrcholně barokního zámku, a vysokou kupoli, která odkazovala na sakrální architekturu. Připomínala tak, že pruský král byl ve své době krom jiného také nejvyšším zemským protestantským biskupem. Palác tak symbolicky skutečně vyjadřoval spojení moci duchovní a světské.

Jenže – jak si ukážeme – navzdory vši své symboličnosti nemusejí být stavby navždy vázány na jeden jediný význam. Jako názorný příklad dobře poslouží megalomanský Palác kultury v centru Varšavy, někdejší Stalinův „dar“ polskému lidu. Po pádu reálného socialismu se dalo uvažovat o jeho stržení. Pro řadu Poláků se však mezitím bizarní budova stala součástí jejich životního příběhu, a proto nakonec změnu režimu přežila. Ba co víc – od roku 2007 je tento 231 metrů vysoký mrakodrap chráněnou památkou.

Symbolický rozměr někdejšího královského paláce v Berlíně by tedy vadit nemusel. Zvlášť vezmeme-li v úvahu fakt, že jakých okolností byl destrouován. Stavba sice byla na konci druhé světové války poškozena, nikoli však zničena. K jejímu odpálení došlo až několik let po válce, zřejmě na příkaz pozdějšího dlouholetého tajemníka východoněmeckých komunistů Waltera Ulbrichta. Šlo tedy víceméně o akt vandalismu a úvahy o obnově památky v původní podobě tak nejsou úplně nepochopitelné. Je tedy možné se domnívat, že odpor vůči takovým plánům pramení hlouběji. To, co je pohání, by se dalo nazvat lineárním vnímáním času.

Když šel Canaletto na procházku

Kdo takto nahlíží na svět, je přesvědčen, že událost, k níž už jednou došlo, je nevratná a jakýkoli pokus o návrat je proto předem diskvalifikován jako nemístný historismus. Takové pojetí je ale sporné. Dějiny jsou totiž ve skutečnosti plné návratů, i když jde pokaždé přirozeně o návrat na jiné úrovni. Zničenou stavbu je tedy možné obnovit, pokud jsou dochovány plány nebo jiné zdroje, které umožní její rekonstrukci. V této souvislosti stojí za připomínku,

že původní námitky proti historizujícím rekonstrukcím byly formulovány ještě v 19. století, a to v reakci na romantické úpravy středověkých hradů. Tehdy ovšem nikdo nemohl tušit, že před polovinou 20. století bude řada středoevropských a východoevropských měst postižena kobercovými nálety...

A přemýšlet je třeba i v prostorovém kontextu: ve městě neplatí karteziánské vnímání prostoru jako neutrálního a homogenního média. Město má svou vlastní prostorovou hierarchii, tak komplikovanou, že se dá jen obtížně popsat. Podtitul jedné z řady monografií věnovaných berlínskému zámku a jeho případné obnově zněl Prázdný střed Berlína. Připomíná, že královský zámek dominoval celé řadě průhledů přilehlými ulicemi a jako takový figuroval i na řadě uměleckých děl (podobně jako třeba zmiňovaná drážďanská Frauenkirche). Pokud tedy jako chráněný útvar chápeme nejen jednotlivé stavby, ale i celek města (či alespoň jeho části), pak je logické rekonstruovat významnou dominantu i po jejím úplném zničení.

Případ Karlštejn

Zkusme se teď podívat prizmatem německé zkušenosti na situaci u nás. Zde se replikování jako metoda památkové péče nikdy příliš nevžilo. Snad je to tím, že máme zachovaných památek dost, protože válečné škody na našem území byly v zásadě minimální. Snad to souvisí i s příslovecnou českou opatrností. A konečně snad mohou být příčinou i nepříliš šťastné případy historických rekonstrukcí, které máme dodnes na očích.

Za typický příklad škodlivé rekonstrukce památek bývá u nás pokládán hrad Karlštejn. Každý přece „ví“, že byl přestavěn architektem Josefem Mockerem do té míry, až ztratil svou památkovou autenticitu – a následně se proto ani nedostal na seznam světového a kulturního dědictví UNESCO. Realita je však od tohoto široce sdílného mýtu značně odlišná. Předně opravu Karlštejna řídil především přední znalec gotické architektury Friedrich von Schmidt, profesor na vídeňské Akademii. Jeho smutně proslulé zásahy (připisované dnes lidmi Mockerovi) nebyly výsledkem rozmařilé invence, ale vycházely z nesprávně vyhodnocených nálezů na stavbě.

Schmidt se tedy ve skutečnosti snažil postupovat na svou dobu – dalo by se říci – vědecky.

Ještě ošemetnějším případem je nedávna obnova brněnského Špilberku, která proběhla v poslední dekádě minulého století. Opět na základě novodobých nálezů (vyhodnocených jako pozůstatky hradní přemyslovské kaple) byla do-rekonstruována část hradu do podoby, k níž se nezachovaly žádné starší plány a kterou neznáme z dobových pohledů. I když se dá říci, že si na novotvar většina lidí nejspíš docela zvykla, zůstává „tvůrčí“ rekonstrukce brněnského hradu jedním z nejkontroverznějších aktů památkové péče na našem území.

Architekt a duch

V některých případech je však možné uvažovat o rekonstrukci jako naprosto adekvátním postupu. Již desítky let se například konají soutěže na dostavbu pražské Staroměstské radnice. Přitom by nebylo nic jednoduššího a logičtějšího než prostě obnovit její zničené východní a severní křídlo v té podobě, v jaké se dochovala do roku 1945. Pokud se něčemu lze divit, pak pouze tomu, proč se tak nestalo bezprostředně po válce. Oproti jiným zemím byl totiž – jak už jsme zmínili – rozsah škod v Česku (a zejména v Praze) minimální, a náklady na stavbu by tedy nemohly být neúnosné.

Zdá se, že neochota obnovit takzvaný Nobileho trakt radnice mohla být dána modernistickým odporem proti „falešným historismům“. Je ovšem třeba připomenout, že původní Nobileho projekt se vyznačoval velice silnou koncepcí a nespornou noblesou, která prozrazuje, že gotické formy zde použil školenný klasicista. Bohužel pozdější úprava provedená Paulem Sprengerem Nobileho projekt citelně oslabil a rozdrobila. Obnovu Nobileho projektu však přesto lze provést. Otázkou pouze je, zda se vrátit k původnímu návrhu, nebo jej provést i se Sprengerovými dodatky.

Že jde o netvůrčí historismus? Že má architektura vyjadřovat ducha doby, ve které vzniká? Na to lze namítnout, že taková představa je spíš romantickým přáním než racionální námitkou. Nikdo nikdy totiž nedokázal definovat, co to je. A nikdo nikdy také nevěděl, jak výraz své doby konkretizovat. Co je výrazem naší doby? Rozevlátá

skleněná bublina, nebo strohý železobetonový skelet? Má být průčelí nové radnice obloženo nerezavějící ocelí, nebo smrkovým dřevem? Obnova Staroměstské radnice v předválečné kubatuře a s původními fasádami by byla poměrně snadným řešením, jak zaplnit tento prázdný střed Prahy.

Čas multiplexů

Pro současnou architekturu by přitom v milionové metropoli zbylo úkolů víc než dost. Například na Jižním Městě je dosud jediným výrazem naší skvělé doby multiplex a finanční úřad (mimochodem velice slušná stavba). Jinak ale rozlehlý prostor před stanicí metra Háje stále slouží především jako obrovská plocha občasných návštěv cirkusů. Ano – kombinace multiplex, finanční úřad a cirkus možná o duchu současné doby vypovídá leccos, k žití to ale moc není. Přesto se tam za posledních dvacet let nepodařilo navzdory všem slibům vytvořit nic, co by alespoň připomínalo normální městské centrum pro několik desítek tisíc lidí, kteří tam bydlí. Pokud je smyslem architektury i cosi jiného než estétská exhibice před zraky oslněných turistů, pak nejen na Jižním Městě není nouze o práci.

Úklady reakcionářů

Ještě snadnější než obnovit předválečnou radnici je vrátit na Staroměstské náměstí mariánský sloup. Jeho obnova by ale měla být součástí celkové regenerace místa, jehož současná podoba je planetární ostudou. Nejvýznamnější veřejný prostor naší metropole dnes zaplňují kramáři a pódia s produkcí povětšinou natolik trapnou, že to nemá v civilizovaném světě obdoby. Myšlenka rekonstrukce mariánského sloupu v Praze budí v jisté části společnosti takovou vlnu nevole, že stojí za to připomenout obdobnou událost, k níž došlo v Kyjově. Tam byl hned v roce 1990 obnoven bez protestů mariánský sloup. Šlo přitom o objekt, který ve 20. letech 17. století jako dík za věrnost císaři během stavovského povstání věnoval městu kardinál František Dietrichštejn. Z hlediska strážců našich reformačních tradic tedy jde o eminentně „reakční“ památku. Přesto tehdy mlčeli. V současnosti zase usiluje o obnovení mariánského sloupu římskokatolická farnost v západočeském

Tachově. Má přitom předběžnou podporu místní radnice, která chce, aby se obnova sloupu stala součástí celkové revitalizace náměstí.

Nabízí se samozřejmě otázka: pokud to šlo v Kyjově a nejspíš to půjde v Tachově, proč by to nemělo jít v Praze? Nevypadá to, že by ve dvou jmenovaných městech ovládla radnici záluždná ultrakonzervativní klika radikálů, kteří – skrytí za mariánským sloupem – chtějí poplivat naši reformační minulost. Spíše se zdá, že v menších sídlech se snáz dostane ke slovu zdravý rozum, zatímco v Praze do hry vstupuje iracionální politikaření a rozdmýchávání vášní.

Přímka zamotaná v kruhu

Pro cizince musí být nesrozumitelná nejen naše absurdní benevolence vůči komerčnímu kýči, ale také naše obsedantní posedlost historií. Česká mentalita zastydla mezi upálením mistra Jana a bitvou na Bílé Hoře (1415 a 1620) a v tomto dvoustoletí jako by navěky měla kroužit. Je třeba připomenout, že prakticky každá větší stavba minulosti je spojena s něčím, co nám dnes nemusí připadat politicky korektní. Stavbu drážďanské Frauenkirche (česky kostela Panny Marie) inspiroval Valentin Löschner, jenž patřil k pilířům ortodoxního luteránství. Ve své době vedl ostré polemiky nejen s katolíky, ale také s kalvinisty a pietisty. Přesto se nenašel německý katolík nebo evangelikál, který by proti nedávné obnově kostela protestoval pod záminkou, že jde o symbol nesnášenlivého luteranismu...

Asi je na čase vyskočit za horizont vymezený našimi frustracemi. Na jedné straně se necháváme hnát lineárním časem stále dopředu a odmítáme vše, co by se dalo označit slovem historismus. Na druhé straně jsme uzavřeni v cyklickém návratu k událostem dávno minulých dob. Po celé minulost století se ideologové zcela protichůdných režimů hlásili k husitství, které ve skutečnosti vůbec nechápali a ani pochopit nechtěli. Naše myšlení tím zakleli do opakování neudržitelných myšlenkových schémat a předsudků. Možná by byl „reakční“ návrat k už jednou postavenému dobrou investicí do budoucna.

[Lidové noviny, příloha Orientace, 25.–26. 8. 2012]

Stavíme si velkorysě vily, ale bydlíme jako tovární dělníci za průmyslové revoluce. Urbanista Pavel Hnilička tvrdí, že Praha potřebuje nahustit obyvatele, že činžáky z 19. století jsou chytřejší než dnešní stavby a že správný architekt musí umět nakreslit nejen dům, ale i kus města. V rozhovoru s názvem **Chirurg města** se ptala **Tereza Hromádková**.

Je konec srpna a Česko se zrovna potýká s vlnou posledních veder, v suterénním ateliéru v činžovní vile na pražské Ořechovce ale horko není. „I bez klimatizace se nám tady daří udržovat teplotu okolo 23 stupňů, což je skvělé,“ komentuje šplhající rtuť teploměru architekt a urbanista Pavel Hnilička. Když loni sestavoval architektonickou ročenku, nechtěl do ní zařadit budovu trutnovského společenského centra UFFO, protože její skleněná hala je obrácena na jihozápad a v létě tam musí jet klimatizace celý den naplno. Ekologické a ekonomické hledisko je pro autora knihy Sídlní kaše o příměstských satelitech zásadní. Novou výstavbu hodnotí i podle toho, kolik místa na planetě zabere, jestli tam nezkrachuje holičství nebo na kolik v ní přijde odklizení listí.

Ořechovka je čtvrť, kterou považujete za urbanisticky zdražilou. Proto tady máte ateliér?

To ne, to je spíš souhra náhod. Přestavba tohoto vilového domu byl jeden z prvních projektů, na kterém jsem samostatně pracoval. Dostal jsem pak možnost pronajmout si tu původně domovnícký byt a využil toho. Navíc jsem se na Prahu 6 přiznal, takže to mám blízko do práce, na kole jsem tady za chvíli, a denně tak ušetřím spoustu času, který bych trávil cestováním.

Proč je Ořechovka dobře postavená?

Vznikla na základě jedné z prvních urbanistických soutěží první republiky. Díky tomu jsou tu navrhované ulice s různým charakterem, které území rozumně obsluhují, a také tu vznikly různé druhy osídlení – od samostatně stojících vil přes dvojdomky a řadovky až po činžovní vily, které obsahují třeba tři čtyři byty a mají společnou zahradu. Celková zabraná plocha takových staveb je menší než u samostatných rodinných domků, a přitom je to bydlení v zeleni. Skvělý typ zástavby.

Zahradní Město, Spořilov, to všechno jsou promyšlené lokality. Jak to, že když se začalo po revoluci stavět v obcích kolem Prahy, na urbanistickou koncepci nikdo nemyslel? Přitom bylo na co navazovat.

Sám to nechápu. Myslím si, že se zapomnělo, že urbanisté existují. Přitom je to stejné, jako kdyby se zapomnělo, že existuje třeba zubař nebo chirurg. S územím se zacházelo jako s látkou, z níž si každý jako na trhu vybral kus a oni vám nastříhali, kolik metrů chcete. Natahají se k tomu nějak cesty, většinou úplně nesmyslně, a lidé si vyberou z katalogu domeček. Nikdo se nezabýval tím, jak to celé bude vypadat dohromady.

Vý si myslíte, že kvalitě bydlení může prospět větší hustota obyvatel?

V době rozmachu průmyslu, kdy města špinily továrny, platilo pravidlo, že se sídla musí roztáhnout. Lidé utíkali od čadících fabrik, a tak to tehdy mělo svoji logiku. Jenže do továrny, kde se topí uhlím, už dneska nikdo nechodí. Většina lidí pracuje ve službách, takže oddělovat plochu bydlení a „výroby“ ztrácí ve městě 21. století smysl.

Teď jsme ve stavu, kdy je všechno daleko od sebe, přitom žijeme ve společnosti služeb, potřebujeme se navzájem. Připadá mi, že je zbytečné ztrácet tolik času přepravováním. Důležité přece je, abych měl místa denní potřeby v rozumně dostupné vzdálenosti, a nebyl tak závislý na autě.

Jenže ve chvíli, kdy se zvýší hustota obyvatel, budou mít lidé menší pozemky. Ale ti, co si kupují domy za Prahou, si říkají: Tak já budu bydlet 30 kilometrů od centra, ale chci velkou zahradu. Ale lidé by menší parcely chtěli i víc. Zvláště po roce 2008 jsou vyhledávanější menší pozemky a řada stavebníků se potýká s tím, že jim to vedení obcí nemůže povolit.

Proč?

Protože mají v územních plánech příliš mnoho zastavitelného území, které si kdysi schválili. Často ze spekulativních důvodů – metr čtvereční zemědělské půdy stojí dejme tomu deset korun a metr zastavitelného – i nezasiťovaného – pozemku máte za dva tisíce. Potom je pár hektarů docela slušný balík. Takže obce mají spoustu rezerv,

kteří kdyby se naplnily kompaktnější zástavbou, tak jim najednou neúnosně vzroste počet obyvatel. To ale nechtějí, protože nemají vybudované inženýrské sítě nebo třeba školy a školky. A tak regulují počet obyvatel právě stanovením minimální plochy pozemku, která začíná třeba až na tisíci a půl metrech čtverečních.

Proč v takovém případě obce od původního plánu neustoupí?

Protože mají obavu, že majitelé zastavitelné půdy by mohli žádat při změně územního plánu náhrady. Zvláště v Praze je ale řada míst, kde by byla vyšší hustota obyvatel potřeba. Rozumně využitá lokalita s rodinnými domy má hustotu kolem 30 obyvatel na hektar, kompaktní bloková zástavba asi desetkrát víc. Ale mezi tím je obrovská škála druhů osídlení. Kombinací řadovek, vilových domů a činžáků se dá dosáhnout magické hustoty okolo sta lidí na hektar, a to už je taková hodnota, že lidé začnou chodit pěšky, takže když si otevřete obchod, restauraci nebo holičství, nezkrachujete.

Pořád si ale myslím, že čím dál od města, tím se lidé s malou plochou pozemku smiřují hůř.

Ano, tak to je. Každá lokalita má svoje, nic se nedá uplatnit paušálně na celé území. Ale nemyslím si, že když se sídla nařadí, že je to vždycky dobře. Už z toho důvodu, že nová zástavba spolkně velký podíl veřejných financí. O tom psal Pavel Janák už ve třicátých letech, že když máte zastavěné území, tak vždy asi 25 až 30 procent plochy zaberou ulice, a to bez ohledu na typ zástavby. Jejich výstavba samozřejmě něco stojí, stejně tak osvětlení, odklizení sněhu a opravy. A náklady na infrastrukturu v lokalitě rodinných domů jsou pak stejné jako v blokové zástavbě, kde žije desetkrát víc lidí.

I když se hustota obyvatel zvýší, lze zabránit tomu, aby lidé používali okrajové části jenom jako noclehárny?

Do určité míry ano. To by se ale v současném plánování nesmělo počítat s plochami takzvaného čistého bydlení. To jsou území určená pouze pro výstavbu bytů. Takže když si tam chcete udělat malou kancelář, dílnu nebo obchod, tak to nejde. Přitom stavba přetr-

vá několik generací a měla by sloužit, i když se její využití mění. Třeba činžovní domy z 19. století jsou často velmi chytré stavby. V přízemí byly dřív obchody, nad nimi kanceláře, pak byty. V průběhu času se z obchodu dole udělala třeba malá kancelář, nad ní vznikla lékařská ordinace, a pořád jde o jeden dům, který to všechno unese. A co platí pro dům, to platí několikanásobně pro strukturu města. Je potřeba, aby se funkce daly vrstvit na sebe.

Dá se toho dosáhnout?

Samostatná města v okolí Prahy takto začnou fungovat až od určitého počtu obyvatel. Podívejte se třeba na Říčany u Prahy – tam přijíždí za prací víc lidí, než odjíždí. Menší sídla toho nemohou samozřejmě dosáhnout, není možné udělat z každé obce centrum. Ale z pohledu regionálního plánování je užitečné vznik lokálních center podporovat.

Občas to vypadá, že veškerá satelitní výstavba je nepodařená. Jsou nějaké pozitivní příklady?

Třeba Dolní Břežany, pro které jsme pracovali. Hlavní zásluhu na tom má místní starosta, který se snaží zastavět nejdříve pozemky uvnitř obce a pak teprve nechat rozrůstat domy do okolí. Pokouší se vystavět náměstí a zvýšit hustotu osídlení. Když se totiž v jednom místě domy trochu nakumulují, zbude místo třeba na park. Zároveň je jednodušší přilákat tam i pracovní příležitosti, teď se tam třeba buduje mezinárodní vědecké pracoviště se super-výkonným laserem ELI. To je zdravý přístup, protože zohledňuje, co všechno sídlo vlastně potřebuje, a pamatuje na promíchání funkcí.

A co developéři?

Právě na starostech a zastupitelstvech záleží, jaké dají developerům mantinely. V ideálním případě si nechají rozvrhnout uliční síť a veřejná prostranství. Protože nejhorší situace nastane ve chvíli, kdy na jednom území stavějí řekněme tři developéři, ale nedomluví se mezi sebou. To si právě musí stanovit obec. Pokud to neudělá, vznikne zástavba, na kterou jsou ze tří stran napojeny slepé komunikace a ani se nedá projít z jedné strany na druhou.

Jaká je role „běžných“ lidí, obyvatel?
Musí pochopit, že plánování má smysl. Ale to bude chtít ještě tak padesát let. Radnice musí najít cestu, jak s lidmi komunikovat, což se pořád podceňuje. Vtažení lidí do územního plánování se vůbec děje hrozně pozdě, většinou až ve chvíli, kdy je vše nakreslené a schválené.

Vý jako urbanista s místními mluvíte?
Jednou jsme dělali ve Velkých Popovicích dílnu nápadů. Šlo hlavně o to, poslouchat lidi a zjistit, co je trápí a co by chtěli udělat jinak. Když si v tom plánu pak někdo najde svůj nápad, má k němu jiný vztah, než když se mu to představí jako hotová věc.

Když už se domy někde nepromyšleně postavily, lze to nějak zachránit? Vy jste třeba řešili územní plán ve Svojeticích u Prahy.

Snažili jsme se mu dát nějakou formu, protože v tomto případě se nová zástavba rozšiřovala jen na dvě strany, takže se historické jádro obce ocitlo na vrcholu pomyslného trojúhelníku, mimo centrum. Navrhli jsme tedy, aby se zastavěla plocha kolem historického jádra ze zbývajících směrů a tím se dostala více do středu. Zároveň jsme hledali strukturu ulic, která by území propojila, a naplánovali jsme i zelenou hradbu pastvin a remízků. Ta snad v budoucnu zamezí tomu, aby se spojila zástavba rodinných domků, které přibývají okolo přilehlých vesnic.

Pokud se přesuneme z vesnice do měst, tam se u jednotlivých projektů dbá na urbanistickou koncepci?

Někde se snaží, jako příklad se často uvádí Litomyšl. Obecně je důležité, aby město bylo aktivní. Nesmí jen čekat, co kdo přinese za projekt, a k němu dát stanovisko, ale musí mít svoji urbanistickou strategii a té by mělo podřizovat jednotlivé projekty od soukromých investorů i své vlastní investice.

Stačí se podívat do 20. let minulého století, kdy Praha měla státní regulační komisi. Ta zpracovala plán pro celé

město a jednotlivé projekty pak posuzovala podle něj. Mimo jiné zamezila nápadu zastavět Františkánskou zahradu, ale řešila i vzhled budov. Třeba u paláce Adria na Jungmannově náměstí, který si nechala postavit italská pojišťovna Riunione Adriatica di Sicurta. Když předložili návrh státní regulační komisi, ta jim navrhla, ať na výtvarné řešení domu vypíšu vlastní soutěž. Což se stalo a výsledek vidíme dodnes.

Takový regulační plán dnes hlavní město Praha nemá?

Nemá, ale zrovna na něm začínáme s kolegy pracovat. Zatím jsme na startu, protože zastupitelstvo hlavního města teprve na začátku prázdnin odsouhlasilo konec dosavadního urbanistického konceptu. K němu se pojí asi 16 tisíc připomínek a je skoro neprojednatelný, protože řeší příliš velké území do příliš velkého detailu – jinými slovy, existuje příliš mnoho zúčastněných na to, aby se takový plán dal schválit.

Oproti němu námi připravovaný plán bude detailněji řešit až menší územní celky, takže v jednotlivých částech bude zainteresováno méně lidí. Tento plán je pojetím velmi blízký regulačnímu plánu z první republiky.

Města podle vás také vypisují málo architektonických soutěží. Proč?

Když uděláte architektonickou soutěž, je velká šance, že dostanete kvalitní návrh, pokud máte dobré zadání. Ale pořádají se podle mě tak málo, protože rozhoduje odborná porota a to nabízí menší prostor pro manévrování se zakázkou. I když danou porotu volí město, dost se zúží prostor pro korupci. V Německu nebo Rakousku se soutěží vypisuje nesrovnatelně víc. Což je k dobru věci. Když se podíváte na slavnou renesanční Brunelleschiho kopuli ve Florencii, tak to byla taky architektonická soutěž. A dalším důvodem je to, že zastupitelé často nechápou, co dobrého může soutěž přinést.

Dá se urbanistickými studiemi uživit?
Nedá, my děláme vily a jiné stavby a díky tomu si můžeme dovolit ten luxus pracovat na územních a regulačních plánech pro vedení obcí.

Jak jste se vlastně k urbanismu dostal?

Od své první praxe s navrhováním domů, kdy jsme dokázali hodiny a hodiny řešit detaily, napojení materiálů, oplechování, truhlářinu. Člověk vyprojektoval stavbu promyšlenou do detailu a pak vyšel na ulici, kde byl totální chaos, a bylo znát, že prostředky vložené do veřejného prostoru jsou využity úplně hloupě.

Druhým impulzem byly moje výlety za Prahu. Hodně jezdím na kole, a jak jsem tak projížděl vesnicemi na jih od hlavního města, které jsem znal jako zapadlé kouty, všiml jsem si, že se začaly měnit. Domy rostly uprostřed pole, všude kolem to zůstávalo nedostavěné, rozbité. Začal jsem se zajímat o to, proč se to děje, a dostal se k urbanismu. Myslím si, že by to mělo patřit k profesi architekta. Měl by umět pracovat s různými měřítky, nakreslit nejen dům, ale i kus města.

Pavel Hnilička

NARODIL SE V ROCE 1975 V PRAZE, VYSTUDOVAL FAKULTU ARCHITEKTURY ČVUT U LADISLAVA LÁBUSE A ALENY ŠRÁMKOVÉ. ZKUŠENOSTI ZÍSKAL TAKÉ V ATELIÉRU 4DS A V ATELIÉRU PAVLA ZVĚŘINY, POSTGRADUÁLNÍ STUDIUM ABSOLVOVAL NA ETH V CURYCHU. OD ROKU 2003 VEDE VLASTNÍ ATELIÉR PAVEL HNILIČKA ARCHITEKTI. ZABÝVÁ SE NÁVRHY A REALIZACÍ STAVEB, V POSLEDNÍCH LETECH SE INTENZIVNĚ VĚNUJE URBANISMU. JE AUTOREM KNIHY SÍDELNÍ KAŠE – OTÁZKY K SUBURBÁNNÍ VÝSTAVBĚ RODINNÝCH DOMŮ (2005). V LETECH 2007–2010 VYUČOVAL URBANISMUS NA FA ČVUT. OD ROKU 2012 PRACUJE PRO ÚTVAR ROZVOJE HL. M. PRAHY.

[Hospodářské noviny, příloha Víkend č. 36, 7. 9. 2012; dostupné též z WWW: <<http://hn.ihned.cz/c1-57363770-chirurg-mesta>>]

-tb-

Aktuální informace k čerpání evropských dotací v České republice

V létě letošního roku se po intenzivních jednáních s Evropskou komisí podařilo České republice odblokovat pozastavené proplácení peněz na projekty spolufinancované z fondů EU. Česká republika připravila úpravy systému a následně provedla sérii kroků ke zlepšení čerpání (tzv. Akční plán), který byl Evropskou komisí přivítán a odsouhlasen. Od konce července se proplácení uvolnilo.

Kromě implementace kroků zmíněného Akčního plánu v současné době ještě sedm operačních programů pracuje na nápravě individuálních problémů, které nebyly jeho součástí a které jsou specifické pro tyto programy. U nich zpracovala Evropská komise předběžné auditní zprávy, které česká strana dostala k vyjádření. Česká strana však s některými předběžnými zjištěními auditorů nesouhlasí, bude usilovat o přehodnocení stanoviska, a tím i o snížení navrhovaných finančních oprav. Navržená nápravná opatření proto zatím nejsou definitivní, jsou výchozím podkladem pro jednání.

Česká republika momentálně o peníze z EU nepřichází. I pokud by se konkrétní závěry auditorů Komise potvrdily, a byly přijaty českou stranou, stále

bude možnost najít jiné projekty, které budou mít náklady vynaložené správně a bude možné je proplatit z fondů EU. Zjednodušeně řečeno, problémové výdaje mohou být nahrazeny projekty bez závad, ztrátě finančních prostředků lze zabránit. Záleží však na jednotlivých ministerstvech a regionálních radách, aby urychlenou nápravou a nalezením nových vhodných projektů minimalizovaly finanční ztráty a dopady na státní rozpočet a zajistily, že se stejné nedostatky nebudou opakovat.

Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) dlouhodobě monitoruje rizika, upozorňuje na ně a navrhuje opatření k jejich zmírnění. Hlavním cílem MMR jako koordinátora využívání strukturálních fondů v ČR a spolupracujících orgánů je nyní nalézt přijatelné řešení v diskusích s Evropskou komisí a obnovit v co nejkratší době proplácení výdajů i u těch operačních programů, které ještě musí dořešit zjištěné problémy.

Daniel Braun
náměstek ministra pro místní rozvoj

[Tisková zpráva MMR z 1. 10. 2012. Dostupné z WWW: <<http://www.mmr.cz/Pro-media/Tiskove-zpravy/2012/Aktualni-informace-k-cepvani-evropskych-dotaci-v-CZ>>]

Řepice získala titul Vesnice roku 2012

Ministr pro místní rozvoj Kamil Jankovský v rámci luhačovického Mezinárodního dětského folklorního festivalu Písni a tancem vyhlásil letošní výsledky soutěže Vesnice roku. Vítězem 18. ročníku se stala jihočeská obec

Řepice. Na „medailových příčkách“ skončily jihomoravská obec Tvarožná Lhota a Křižánky z Kraje Vysočina.

„Podle mne jsou tři základní charakteristiky, které z běžné vsky udělají Vesnici roku. Taková obec musí být živá ve smyslu společenského života, čistá v oblasti životního prostředí a atraktivní jako místo pro život. A obec Řepice taková bezesporu je,“ uvedl ministr Kamil Jankovský.

Vedle této pochvaly a ministerské gratulace čeká na občany i příslib dotace ve výši 2 mil. Kč (1 mil. Kč za vítězství v krajském kole a 1 mil. Kč za vítězství v celostátním kole) z Programu obnovy venkova a celá řada dalších ocenění a darů.

Soutěž Vesnice roku v Programu obnovy venkova je každoročně vyhlašována již od roku 1995. Cílem této soutěže je snaha povzbudit obyvatele venkova k aktivní účasti na rozvoji svého domova, zveřejnit rozmanitost a pestrost uskutečňování programů obnovy vesnic a upozornit širokou veřejnost na význam venkova, ale také snaha vyzdvihnout aktivity obcí, jejich představitelů a občanů, kteří se snaží nejen zvelebovat svůj domov, ale rozvíjejí i místní tradice a zapojují se do společenského života v obci. V rámci letošního ročníku soutěže bylo hodnoceno celkem 278 obcí.

[Tisková zpráva MMR ze 17. 9. 2012. Dostupné z WWW: <<http://www.mmr.cz/Pro-media/Tiskove-zpravy/2012/Repice-ziskala-titul-Vesnice-roku-2012>>]